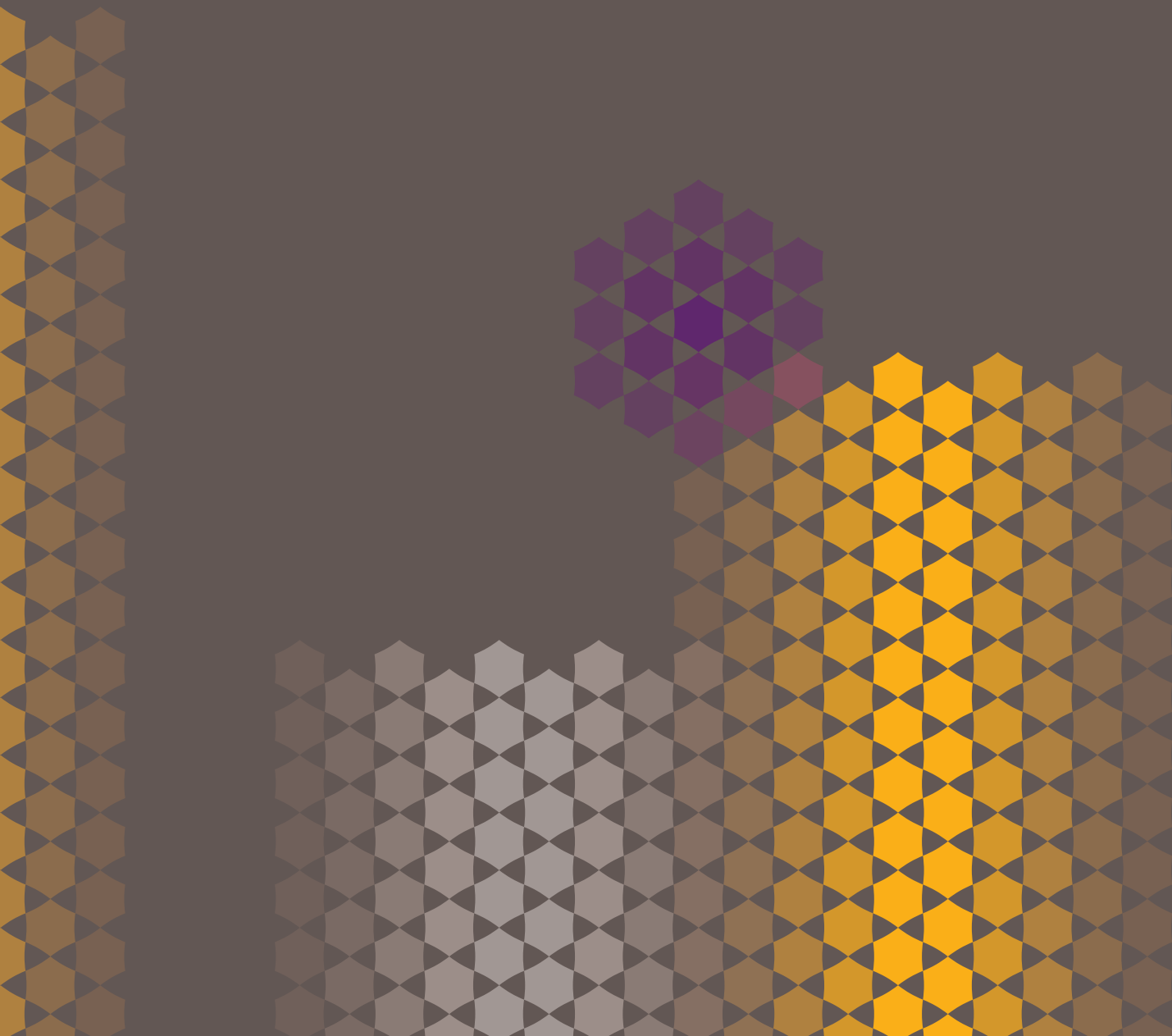

Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

INTERNATIONELLA JÄMFÖRELSE

Andelen i befolkningen med eftergymnasial utbildning ökar både i Sverige och i övriga OECD-länder. Men skillnaderna mellan kvinnor och män är stora och skillnaderna ökar både i Sverige och i de flesta andra OECD-länder.

I DETTA KAPITEL används data från internationella källor för att sätta det svenska utbildningssystemet i ett internationellt perspektiv. Utvecklingen i Sverige jämförs med andra länder inom EU och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) vad gäller utvecklingen av befolkningens utbildningsnivå, villkoren för eftergymnasial utbildning och satsningarna på utbildning och forskning.

Vidare beskrivs även FN:s utvecklingsmål i Agenda 2030 som är särskilt kopplade till högskolesektorn och hur väl Sverige och EU når upp till målen.

Framför allt används data från OECD:s publikation *Education at a Glance* (EAG). Viss data har även hämtats från EU:s statistikbyrå Eurostats statistikdatabas och från The European Tertiary Education Register (ETER).

Den internationella statistiken bygger delvis på andra definitioner än de som vanligtvis används i Sverige, och därför kan det finnas skillnader jämfört med uppgifter som redovisas i nationella sammanhang. Trots svårigheterna med internationella jämförelser är det intressant att analysera hur den svenska eftergymnasiala utbildningen förhåller sig till den i andra länder.

Högskolesektorn i Europa

I detta avsnitt används data över universitet och högskolor från ETER för att beskriva det europeiska högskolelandskapet och dess historiska utveckling. Databasen innehåller information om drygt 2 800 universitet och högskolor för högre utbildning i 36 europeiska länder. ETER-data som presenteras i detta avsnitt avser verksamhetsåret 2015, vilket är det senaste året som det finns uppgifter om.

Olika system för högre utbildning i Europa

Data från ETER visar att högskolesektorn i Europas länder är uppbyggd på olika sätt. I ETER har länderna klassificerat lärosätena i olika kategorier enligt en standardiserad klassificeringsmodell där man särskiljer akademiskt inriktade lärosäten med forskarutbildning, universitet, från yrkesinriktade lärosäten. Kategorin yrkesinriktade lärosäten förekommer

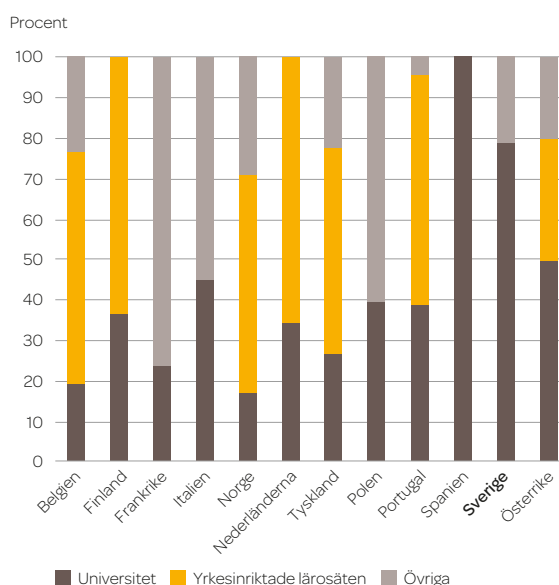
endast i länder som har ett uppdelat system för högre utbildning med en särskild reglering för denna typ av lärosäten. Av de 36 länderna i ETER har 19 länder ett uppdelat system där både universitet och yrkesinriktade universitet förekommer. De senare saknar ofta, men inte alltid, tillstånd att utfärda examen på forskarnivå. Det uppdelade system som beskrivits här ska inte förväxlas med att det i Sverige finns både universitet och högskolor, eftersom båda dessa räknas in i kategorin universitet i ETER.

Sverige är således 1 av 17 länder som inte har ett uppdelat system. Bland de nordiska länderna är det endast Sverige och Island som har ett enhetligt system för högre utbildning medan Norge, Finland och Danmark skiljer mellan universitet och yrkesinriktade lärosäten. Av länderna i figur 98 skiljer även Nederländerna, Belgien, Tyskland, Portugal och Österrike på dessa två kategorier av lärosäten medan Frankrike, Italien, Polen och Spanien har ett enhetligt system.

Historiska utvecklingen i Europa

Med data från ETER kan vi också konstatera att majoriteten av Europas lärosäten är relativt unga och att det är framför allt under de senaste 50 åren som de yrkesinriktade lärosätena har bildats.

Figur 98. Fördelning av lärosäteskategorier i ett antal utvalda länder 2015. I kategorin "Övriga" ingår bland annat lärosäten med konstnärlig och militär inriktning. Källa: ETER.

Hälften av de 2 004 lärosäten som är med i sammanställningen bildades efter 1979 och en stor del av dessa är så kallade yrkesinriktade lärosäten (se figur 99). Endast 142 lärosäten bildades före år 1800 och cirka 500 bildades före andra världskriget. Det faktum att så många lärosäten bildades relativt sent återspeglar den stora expansionen av högre utbildning som inleddes under 1960-talet och 1970-talet.

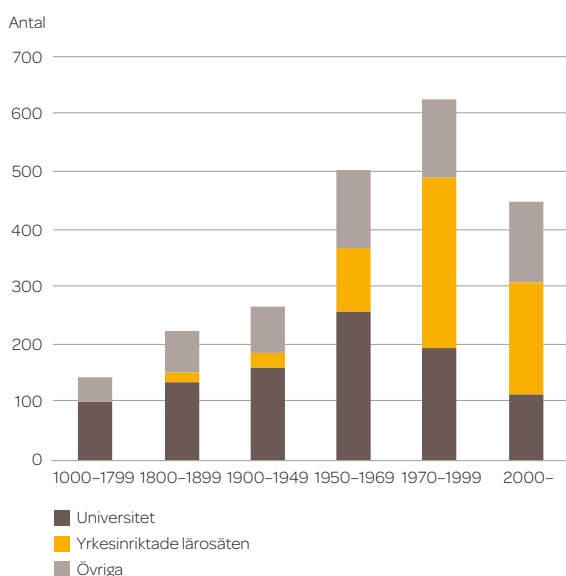
De äldsta lärosätena är till största delen statliga universitet, med rätt att tilldela examen på forskarnivå, och de tillhandahåller undervisning och forskning inom flera områden. Endast ett fåtal av lärostena är helt privata. Många av de lärosäten som bildades innan 1900-talet är i dag fortfarande stora och har ett stort antal studenter och doktorander. I Sverige tillhör bland annat Uppsala universitet (bildades 1477) och Lunds universitet (bildades 1666) denna kategori.

Lärosäten som bildades under 1700-talet och första hälften av 1800-talet bestod av en större blandning av lärosäteskategorier då flera tekniska universitet och konsthögskolor bildades under denna period, även om majoriteten fortfarande var universitet.

Efter 1970 var det inte längre universitet som till största delen bildades utan den största gruppen var yrkesinriktade lärosäten. Av de 623

Figur 99. Fördelningen av lärosäteskategorier efter vilket år de bildades.

Källa: ETER.

nya lärosäten som ingår i ETER:s databas och som bildades under perioden 1970–1999 var 297 yrkesinriktade lärosäten. Efter år 2000 har nya lärosäten till stora delar varit privata, dock med varierande profil där vissa har varit fackinriktade och andra breda, med fokus antingen på utbildning eller på forskning.

Villkoren för eftergymnasial utbildning

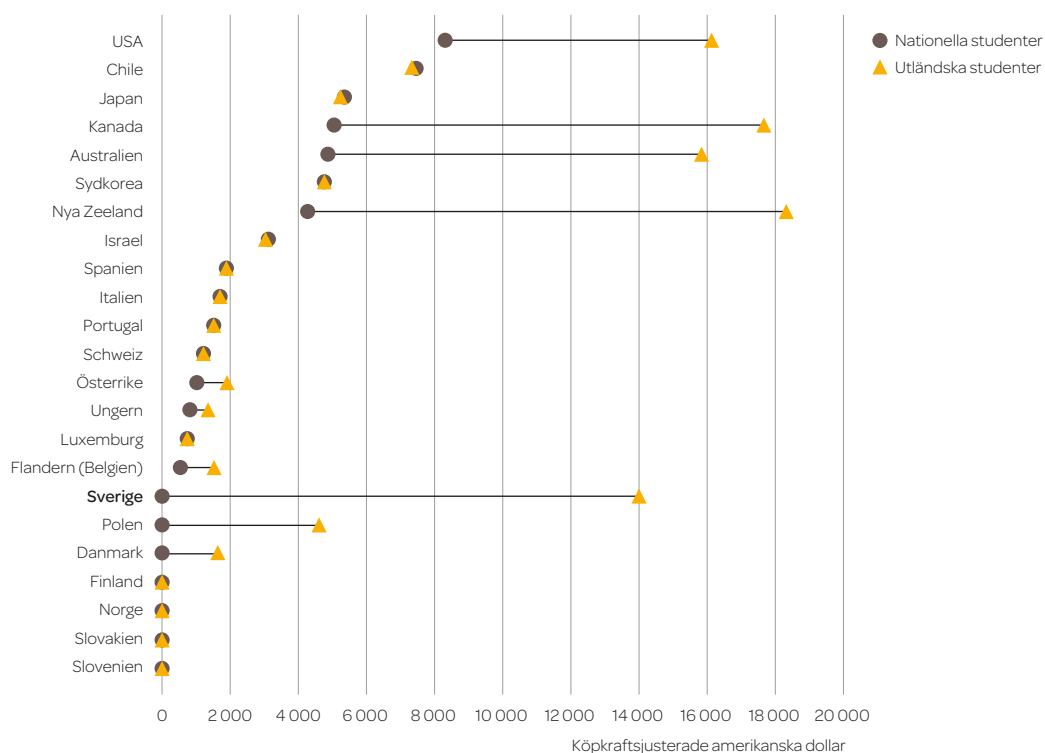
Som visats finns det alltså ett stort antal universitet och högskolor i de europeiska länderna. Hur tillgängliga högskolestudierna är för potentiella studenter påverkas också av hur villkoren för studier ser ut. För att studera detta används data från EAG avseende eftergymnasial utbildning, alltså ett bredare spektrum av utbildning än enbart högskoleutbildning.

Studieavgifterna varierar i OECD-länderna

I Sverige och övriga nordiska länder var högskolestudier avgiftsfria för nationella studenter läsåret 2015/16 (se figur 100). I en tredjedel av de 27 OECD-länder som det fanns uppgifter om var högskolestudier avgiftsfria för nationella studenter. Ytterligare en tredjedel av länderna hade relativt låga avgifter, mellan 500 och 3 000 köpkraftsjusterade amerikanska dollar per år. Detta gällde exempelvis Österrike, där de genomsnittliga avgifterna var 900 dollar, och Nederländerna med 2 400 dollar. Högst studieavgifter hade Storbritannien med avgifter på 12 000 köpkraftsjusterade amerikanska dollar per år. Även USA, Chile, Japan, Kanada, Australien, Sydkorea och Nya Zeeland hade höga studieavgifter för sina nationella studenter. Några länder hade högre avgifter på avancerad nivå än på grundnivå.

Många länder hade lika stora avgifter för nationella respektive utländska studenter. Detta gällde exempelvis Spanien, Italien, Portugal och Schweiz. Men i vissa länder var avgifterna högre för utländska studenter, och avgifterna för utländska studenter var i vissa länder betydligt högre. Sverige och Nya Zeeland var de två länder där skillnaderna på studieavgifterna var

Figur 100. Genomsnittlig studieavgift för utbildning motsvarande kandidatnivå vid statliga lärosäten för nationella respektive utländska studenter läsåret 2015/16. Källa: figur C5.2 EAG 2018.

störst mellan nationella och utländska studenter. I Sverige fick utländska studenter, det vill säga studenter från länder utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och Schweiz, betala i genomsnitt 14 000 dollar per år medan högskolestudier för nationella studenter var avgiftsfria. I Nya Zeeland betalade nationella studenter i genomsnitt drygt 4 000 dollar per år, medan utländska studenter betalade drygt 18 000 dollar. Även i USA, Kanada och Australien var skillnaderna mellan studieavgifterna för nationella respektive utländska studenter stora. Läs mer om studieavgifter för inresande studenter i kapitlet *Internationell studentmobilitet*.

Studiemedel tillgängligt i flera länder

Sverige, Danmark, Finland och Norge erbjuder både högskolestudier utan studieavgifter för nationella studenter och studiemedel för studenterna. Studiebidragen i dessa länder är i princip öppna för alla studenter, och studenterna har också möjlighet att få studielån.

Även i länder med höga studieavgifter förekommer studiemedel som är tillgängliga

för det stora flertalet av studenterna. Detta gäller exempelvis i Australien och England. Samtliga europeiska länder erbjuder sina studenter någon form av ekonomiskt stöd. Dessa studiemedel är oftast en kombination av bidrag och lån, men det är också relativt vanligt med enbart bidrag. Island och England erbjuder dock enbart lån. Vanligast är att länderna endast ger ekonomiskt bidrag till studenter med sämre socioekonomiska förutsättningar.

Tillträdessystemet kan påverka antalet studenter

En aspekt som kan påverka antalet studenter i högre utbildning är hur ländernas tillträde till högre utbildning är uppbyggt. I ungefär hälften av OECD-länderna är tillträdet till utbildning fritt så länge man uppfyller behörighetskraven, även om tillträdet till vissa utbildningar ofta är begränsat. Det gäller exempelvis Frankrike och Slovakien, där andelen sökande som antas är väldigt hög. I Sverige däremot är andelen som antas av de som söker relativt låg. Detta kan bero på flera saker.

I Sverige går merparten av ungdomarna ett gymnasieprogram som ger högskolebehörighet, och för andra finns det möjlighet att komplettera sina betyg via komvux. Det innebär att många uppfyller kraven för grundläggande behörighet till högskolan. Det är också relativt enkelt att söka till högskolan. Den helt övervägande delen av antagningsprocessen är samordnad via en ansökningsportal och antagningsprov är ovanliga.

Till skillnad från Sverige finns det i flera länder en selektiv process i tidigare delar av utbildningssystemet som påverkar individens tillträde till eftergymnasial utbildning. Exempelvis finns det i vissa länder krav på godkänt slutprov eller liknande från gymnasiet för att vara behörig till vissa eftergymnasiala utbildningar. I exempelvis Nederländerna bestäms det redan vid tidig ålder vem som ska gå vidare till högre utbildning genom att utbildningssystemet när eleverna är 12 år delas upp i tre inriktningar, varav en inriktning ger behörighet till vidare universitetsstudier. En del av de trösklar som kan finnas i en del andra länder innan individerna söker till högskolestudier förekommer alltså inte i Sverige.

Nybörjarna i eftergymnasial utbildning

I OECD:s utbildningsstatistik kan man följa nybörjarna i eftergymnasial utbildning med avseende på kön, ålder och internationell mobilitet.

Liksom i Sverige är det generella mönstret i OECD-länderna att fler kvinnor än män genomgår en eftergymnasial utbildning. Andelen kvinnor bland nybörjarna i OECD-länderna 2016 var 54 procent och andelen män 46 procent (se tabell 39). Kvinnor var i majoritet bland nybörjarna i nästan alla de OECD-länder som det fanns uppgifter om. Undantaget var Turkiet och Schweiz, där andelen män var högre. I Sverige var andelen kvinnor 57 procent och andelen män 43 procent. Det innebar att andelen kvinnor var 3 procentenheter högre än OECD-genomsnittet. Störst andel kvinnor bland nybörjarna hade Island med 60 procent, medan Turkiet hade lägst med 46 procent. Medelåldern för nybörjare i eftergymnasial utbildning i OECD-länderna 2016 var 22 år och mer än 80 procent av nybörjarna var yngre än 25 år. I Sverige var genomsnittsåldern högre än

ISCED – INTERNATIONELL KLASSNING AV UTBILDNING OCH UTBILDNINGSNIVÅ

Länderna organiserar sina utbildningssystem på olika sätt, och för att kunna göra internationella jämförelser använder länderna sedan mitten av 1970-talet International Standard Classification of Education (ISCED) för att klassificera sina utbildningar. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Unesco) ansvarar för ISCED, och efter en omfattande revidering av klassificeringen gäller numera ISCED 2011, med nivåerna 0–8. En betydande förändring i ISCED 2011 är att eftergymnasial utbildning delas in enligt Bolognastrukturen.

I ISCED 2011 är högskoleutbildning och annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning placerad på någon av nivåerna 5–8. Nivå 5 motsvarar kortare utbildningar (dock minst två år) som är betydligt mer komplexa än utbildning på gymnasial nivå. Utbildning på nivå 6 (Bachelor's degree) är längre (3–4 år) och oftast mer teoretiskt inriktad än utbildning på nivå 5. Utbildning på nivå 7 (Master's degree) är betydligt mer komplex än nivå 6 och ofta mer specialiserad. Den kumulativa längden på en utbildning på ISCED 7 är 5–8 år. Utbildning på nivå 8 ägnas åt avancerade studier och egen forskning, inklusive avhandling. Kumulativ längd för ISCED 8 ska vara minst 7 år (Doctoral degree).

I detta kapitel benämns nivåerna 5–8 sammantaget som *eftergymnasial utbildning*. Notera att eftergymnasial utbildning som är kortare än två år inte ingår här.

I Sverige är utbildning på grundnivå, såsom kandidatexamen, placerad på nivå 6. Utbildning på avancerad nivå, exempelvis master- och magisterexamen, placeras på nivå 7, medan doktorsexamen och licentiatexamen placeras på nivå 8. Högskoleexamen och andra kortare högskoleutbildningar, samt utbildning inom ramen för yrkeshögskolan (YH-utbildning) som är längre än två år, klassas på nivå 5. Det finns också ett fåtal treåriga YH-utbildningar som leder till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen och de klassas på nivå 6.

När det gäller uppnådd utbildningsnivå i Sverige inkluderar nivå 5 även studier på fristående kurser inom högskolan motsvarande 2–3 års studier, utöver utbildning inom yrkeshögskolan och kortare högskoleutbildningar. Nivå 6 innebär minst 3 års högskolestudier, motsvarande en kandidatexamen (utan krav på examen). Nivå 7 innebär minst 4 års studier, motsvarande en magisterexamen med krav på examen (examenskravet gäller däremot inte för utländska utbildningar).

Vid en jämförelse mellan länder måste uppgifterna tolkas med försiktighet. Bland annat påverkas OECD-genomsnittet av att antalet OECD-länder har ökat och att inte alla länder lämnar fullständiga uppgifter.

genomsnittet inom OECD, 24 år, och andelen som var yngre än 25 år var 10 procentenheter lägre än OECD-genomsnittet. De övriga nordiska länderna påminner till stora delar om Sverige, till exempel var medelåldern högre än OECD-genomsnittet och varierade mellan cirka 23 år i Finland och cirka 25 år i Danmark. Även andelen nybörjare som var yngre än 25 år var lägre i de nordiska länderna än OECD-genomsnittet, förutom i Norge där andelen var 81 procent. Lägst medelålder bland alla OECD-länder hade Japan med 18 år, medan Schweiz hade högst medelålder med drygt 25 år. I Sverige och de flesta andra OECD-länderna var det ingen större skillnad mellan kvinnor och män när det gäller nybörjarnas medelålder.

Andelen inresande studenter bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning varierade stort mellan länderna, från någon enstaka procent i Chile och Turkiet till 47 procent i Luxemburg. I Sverige var andelen 12 procent, och det var även genomsnittet i OECD-länderna. Notera att i den internationella statistiken inkluderas inte utbytesstudenter bland inresande studenter, utan bara så kallade freemoverstudenter. Bland de nordiska länderna varierade andelen inresande studenter relativt mycket. Norge hade lägst andel inresande studenter bland nybörjarna med 4 procent, medan Island och Danmark hade högst andel med 16 procent. Finland hade 11 procent inresande studenter bland nybörjarna.

Social snedrekrytering till högskolan

Snedrekrytering till eftergymnasial utbildning förekommer i stort sett i alla OECD-länder. En form av snedrekrytering är social bakgrund som mäts med föräldrars utbildningsbakgrund. Föräldrarnas utbildningsbakgrund har stor betydelse för om en ungdom påbörjar högskolestudier eller inte, både i Sverige och i övriga OECD-länder. I alla de 17 OECD-länder som det fanns uppgifter om 2016 var ungdomar (18–24 år) som inte hade eftergymnasialt utbildade föräldrar underrepresenterade i högskolan. I genomsnitt hade 47 procent av nybörjarna lågutbildade föräldrar (högst gymnasieutbildning), medan andelen med lågutbildade föräldrar i befolkningen var 65 procent. Detta gällde även i Sverige där 40 procent av nybörjarna hade lågutbildade föräldrar, enligt denna definition, medan andelen i befolkningen var 61 procent. Sverige var därmed ett av de länder med högst social snedrekrytering tillsammans med Finland, Österrike, Lettland och Litauen. Lägst social snedrekrytering bland OECD-länderna hade Italien och Chile.

Generellt är män med lågutbildade föräldrar ännu mer underrepresenterade i högskolan än kvinnor med lågutbildade föräldrar. Andelen kvinnor respektive män i befolkningen med föräldrar som har högst gymnasieutbildning är ungefär lika hög, men männen studerar i betydligt lägre grad på högskolan. Detta gäller även i Sverige. Se även avsnittet om breddad

Tabell 39. Könsfördelning, ålder och andelen internationella studenter bland nybörjarna, för ett antal utvalda länder och OECD 2016. Källa: OECD.stat.

	Könsfördelning (%)		Andel yngre än 25 år (%) *	Medelålder	Andel internationella nybörjare (%) ***				
	Kvinnor	Män			Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor
OECD-genomsnitt	54	46	80	22,0	**	**	12	**	**
Sverige	57	43	70	24,2	24,4	23,9	12	10	14
Danmark	55	45	73	24,8	24,8	24,7	16	15	17
Finland	53	47	79	22,8	23,1	22,4	11	10	13
Island	60	40	72	24,4	24,6	24,0	16	17	15
Norge	55	45	81	22,5	22,3	22,8	4	5	4
Tyskland	51	49	83	21,8	21,7	22,0	12	13	11
Nederländerna	52	48	92	20,3	20,3	20,2	19	20	19

* Uppgiften finns inte fördelad per kvinnor och män. ** Uppgiften saknas i OECD.stat. *** Uppgiften är exklusive utbytesstudenter.

rekrytering i kapitlet *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* och *Svensk högre utbildning i internationell belysning*, Rapport 2019:5, UKÄ samt *Högskolenybjörjare 2017/18 och doktorandnybjörjare 2016/17 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, UF 20 SM 1802, UKÄ och SCB.

Andel med utländsk bakgrund i högskolan

En annan faktor som påverkar om ungdomar påbörjar högskolestudier är huruvida personerna har inhemsk eller utländsk bakgrund. Med utländsk bakgrund avses att personen själv eller båda föräldrarna är födda utomlands. I några länder är personer med utländsk bakgrund relativt väl representerade bland högskolenybjörjarna, exempelvis i Sverige, Schweiz och Israel. I Sverige var övergången till högskolan ungefär lika hög bland ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund. I andra länder är ungdomar med utländsk bakgrund betydligt mer underrepresenterade bland högskolenybjörjarna i samma åldrar (18–24 år), och det gäller även i länder som har relativt låg andel med utländsk bakgrund i befolkningen, exempelvis Finland. Se även avsnittet om breddad rekrytering i kapitlet *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* och *Svensk högre utbildning i internationell belysning*, Rapport 2019:5, UKÄ samt *Högskolenybjörjare 2017/18 och doktorandnybjörjare 2016/17 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, UF 20 SM 1802, UKÄ och SCB.

Befolkningens utbildningsnivå i OECD-länderna

I tidigare avsnitt har nybjörjarna i eftergymnasial utbildning beskrivits. Nu redogörs för befolkningens utbildningsnivå i OECD-länderna. Länderna organiserar sina utbildningssystem på olika sätt och för att kunna presentera internationellt jämförbara utbildningsdata använder internationella organisationer sedan mitten av 1970-talet Unescos International Standard Classification of Education (ISCED). Länderna klassificerar sina utbildningar enligt ISCED:s ramverk, som huvudsakligen bygger

på utbildningarnas längd och innehåll samt på var i landets utbildningssystem de är placerade. Eftergymnasial utbildning som är minst två år lång, så kallad tertiary education på engelska, placeras på någon av nivåerna ISCED 5–8 (se faktaruta *ISCED - Internationell klassning av utbildning och utbildningsnivå*).

Jämförbarheten blir dock inte fullständig. Exempelvis kan utbildning mot sjuksköterskeexamen i ett land vara i form av en kortare eftergymnasial utbildning (ISCED 5), men i ett annat land en högskoleutbildning motsvarande grundnivå (ISCED 6). Det innebär att högskoleutbildning (ISCED 6–8) utgör en varierande andel av den totala eftergymnasiala utbildningen (ISCED 5–8). Dessutom har utbildningssystemen förändrats över tid. Ett exempel från senare år är många länders anpassning av sin högskoleutbildning till den så kallade Bologna-processen.

I Sverige består den eftergymnasiala utbildningen till största delen av högskoleutbildning på olika nivåer och till en mindre del av yrkes- och högskoleutbildning och annan eftergymnasial utbildning inom ramen för yrkeshögskolan.

Befolkningens utbildningsnivå stiger – mest för kvinnor

Under de senaste decennierna har många OECD-länder byggt ut sina system för eftergymnasial utbildning och Sverige är inget undantag. Det har lett till att utbildningsnivån har ökat betydligt. Men såväl invandring som utvandring påverkar också landets utbildningsnivå. Mellan 2007 och 2017 ökade andelen i befolkningen i åldrarna 25–64 år i OECD-länderna som har minst två års eftergymnasial utbildning med 9 procentenheter, från 28 till 37 procent (se figur 101). I Sverige, liksom övriga nordiska länder, är utbildningsnivån högre än genomsnittet för OECD-länderna och här ökade andelen eftergymnasialt utbildade med 11 procentenheter under samma period, från 31 till 42 procent.

Utbildningsnivån stiger i alla OECD-länder, men förändringstakten skiljer sig åt. I exempelvis Tyskland och Italien, två länder med relativt låg utbildningsnivå enligt detta mått, har andelen eftergymnasialt utbildade ökat betydligt mindre än genomsnittet för

OECD-länderna. Motsatsen gäller för bland annat Irland, Sydkorea och Slovenien.

I de flesta OECD-länderna är det relativt stora könsskillnader i utbildningsnivå, till kvinnornas fördel. Redan 2007 var kvinnorna mer välutbildade än männen i en knapp tredjedel av OECD-länderna, och dessa länder blir allt fler. I alla länder höjer kvinnorna sin utbildningsnivå snabbare än männen – även i de länder där männen är mer välutbildade än kvinnorna. Det tyder på att OECD går mot en utveckling där kvinnorna generellt är mer välutbildade än männen i alla länder.

I den yngre befolkningen har det redan hänt. I *Svensk högre utbildning i internationell belysning – en studie baserad på internationell statistik*, Rapport 2019:5, UKÄ, har UKÄ analyserat könsskillnader i utbildningsnivå i OECD-ländernas yngre befolkning (25–34 år). Där framgår att kvinnorna i den yngre befolkningen numera är mer välutbildade än männen i alla OECD-länder.

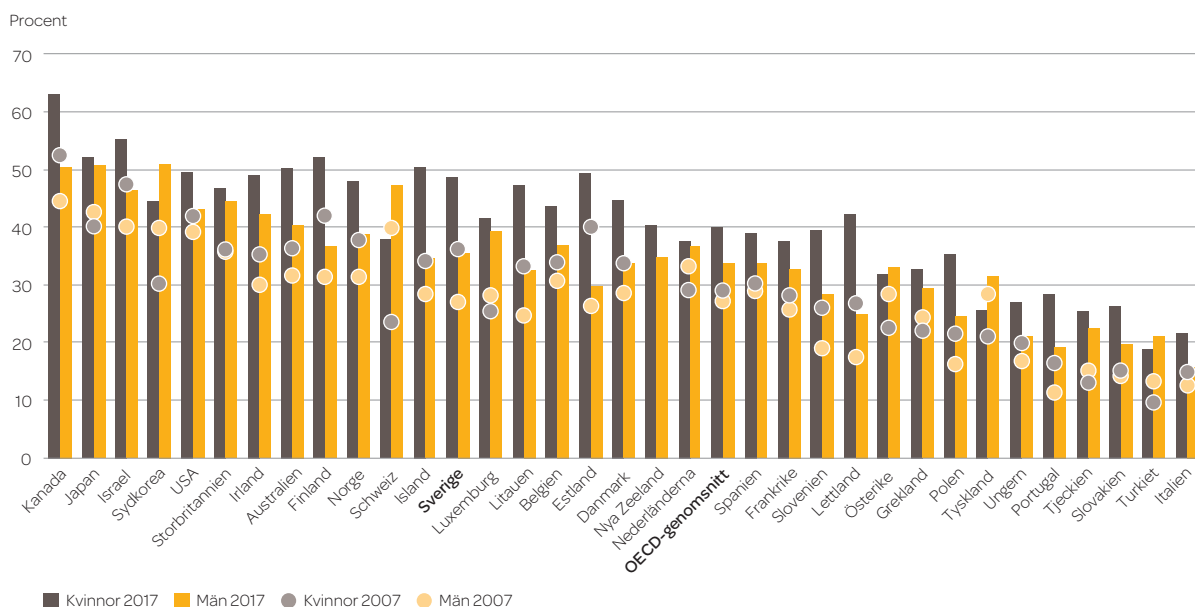
Mellan 2007 och 2017 ökade andelen eftergymnasialt utbildade kvinnor i den vuxna befolkningen i OECD-länderna från 29 till 40 procent, medan motsvarande andel för männen ökade från 27 till 34 procent. Det var alltså relativt liten könsskillnad i utbild-

ningsnivå bland OECD-länderna i genomsnitt 2007, men sedan dess har skillnaden ökat till 6 procentenheter. I Sverige hade 36 procent av kvinnorna och 27 procent av männen en eftergymnasial utbildning 2007. År 2017 var motsvarande andelar 49 procent för kvinnor och 36 procent för män. Männen i Sveriges befolkning hade således uppnått samma utbildningsnivå 2017 som kvinnorna hade 10 år tidigare. Det var alltså stora skillnader i utbildningsnivå mellan kvinnor och män i Sverige redan 2007, och 2017 hade skillnaden ökat ytterligare, från 9 till 13 procentenheter. Detta är en utveckling som Sverige delar med de nordiska länderna och många andra OECD-länder.

Utbildningarnas längd varierar mellan länderna

Ländernas utbildningssystem ser olika ut. Det finns länder där en hög andel av befolkningen har eftergymnasial utbildning som till stor del består av kortare utbildningar (ISCED 5), exempelvis Kanada (se figur 102). I andra länder, exempelvis Polen, Slovakien och Tjeckien, utgörs den vuxna befolkningens eftergymnasiala utbildning till största delen av långa högskoleutbildningar (ISCED 7). Det finns också andra

Figur 101. Andel kvinnor respektive män i den vuxna befolkningen (25–64 år) i OECD med minst två års eftergymnasial utbildning 2007 respektive 2017. Länderna har sorterats efter högst utbildningsnivå totalt (både kvinnor och män) 2017. Källa: OECD.stat.

skillnader. I Österrike och Tyskland bedrivs den mer praktiskt inriktade utbildningen i form av lärlingsutbildning och en del av den, exempelvis sjuksköterskeutbildning, klassas överhuvudtaget inte som eftergymnasial utbildning enligt den internationella klassificeringen.

Det är inte bara andelen eftergymnasialt utbildade som varierar mellan länderna, utan även längden/nivån på dessa utbildningar (se figur 102). I de flesta OECD-länderna är dock utbildning motsvarande kandidatexamen (ISCED 6) vanligast. Men i några länder är kortare eftergymnasiala utbildningar (ISCED 5) vanligare, exempelvis i Österrike där lärlingsutbildningar och andra eftergymnasiala yrkesutbildningar på denna nivå är vanligt förekommande. I andra länder dominerar utbildning motsvarande avancerad nivå (exempelvis masterexamen), bland annat i flera av de östeuropeiska länderna.

Sveriges eftergymnasiala utbildningsprofil påminner om den för OECD-genomsnittet, med tyngdpunkten på grundnivå (motsvarande kandidatexamen). I Sverige hade 17 procent en sådan utbildning 2017, medan knappt 14 procent hade en utbildning på avancerad nivå. En relativt hög andel av Sveriges befolkning, 10 procent, hade en kortare eftergymnasial utbildning. Utöver yrkeshögskoleutbildning ingår här

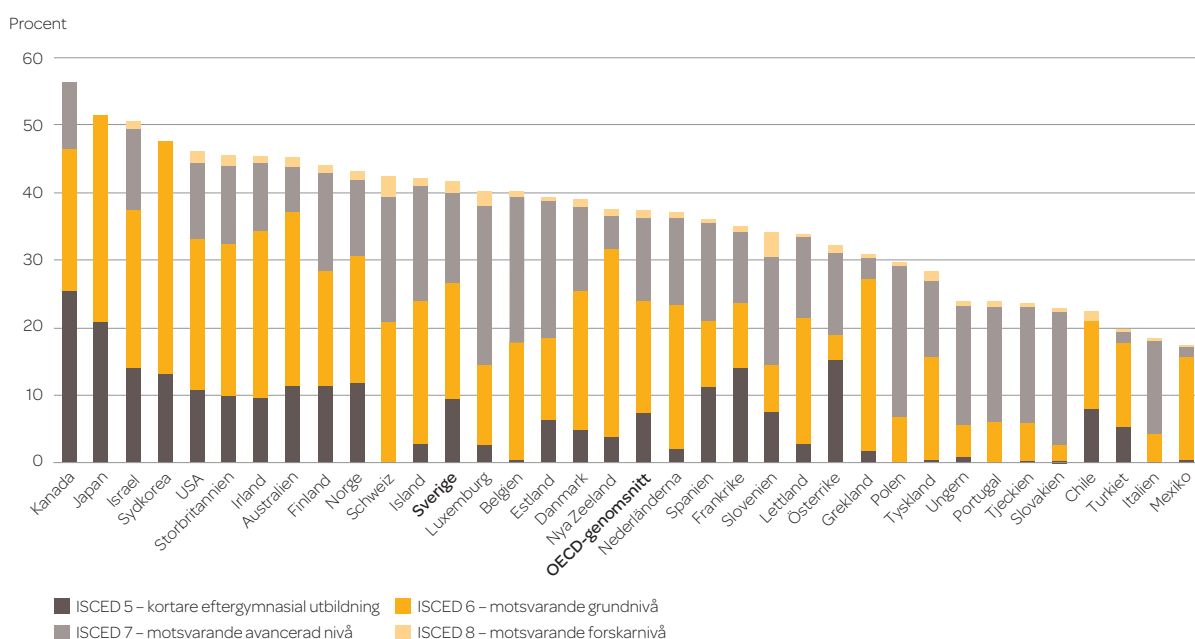
två års högskolestudier som inte har resulterat i examen samt vissa äldre utbildningar som senare har förlängts (exempelvis sjuksköterskeutbildningar). Därutöver hade knappt 2 procent en forskarutbildning, och sammantaget hade alltså 42 procent av Sveriges vuxna befolkning en eftergymnasial utbildning 2017. I Finland och Norge liknar befolkningens utbildningsprofiler den i Sverige, medan andelen med kortare eftergymnasial utbildning är betydligt lägre i Danmark och Island.

I Slovenien och Schweiz har en ovanligt hög andel av befolkningen utbildning på forskarnivå, 4 respektive 3 procent. Även i Luxemburg, USA och Sverige är andelen forskarutbildade relativt hög, 2 procent. Notera dock att i Sverige (liksom i Finland) inkluderas här även licentiatexamen, en typ av examen som är ovanlig i andra länder.

Finansiering av eftergymnasial utbildning

Hur mycket medel som länderna avsätter för eftergymnasial utbildning påverkar omfattningen och därmed tillgången på utbildning. Även här används data från OECD:s årliga publikation *Education at a Glance* (EAG) och

Figur 102. Andel av den vuxna befolkningen (25–64 år) med minst två års eftergymnasial utbildning 2017 i OECD-länderna, fördelad på olika ISCED-nivåer. Länderna är sorterade efter högst utbildningsnivå totalt. Källa: Tabell A1.2 EAG 2018. För Japan och Sydkorea ingår även utbildningar på ISCED 7 och 8 i ISCED 6.

de senaste uppgifterna avser 2015. De avsatta medlen mäts i den internationella statistiken, dels som utbildningsanordnarnas totala utgifter i förhållande till landets bruttonationalprodukt (BNP), dels i relation till antalet studenter – två mått som kompletterar varandra. Utgifterna i förhållande till BNP ger också information om varifrån finansieringen kommer, medan utgifterna per student även ger en bild av vad investeringarna avser.

Privat finansiering till en tredjedel

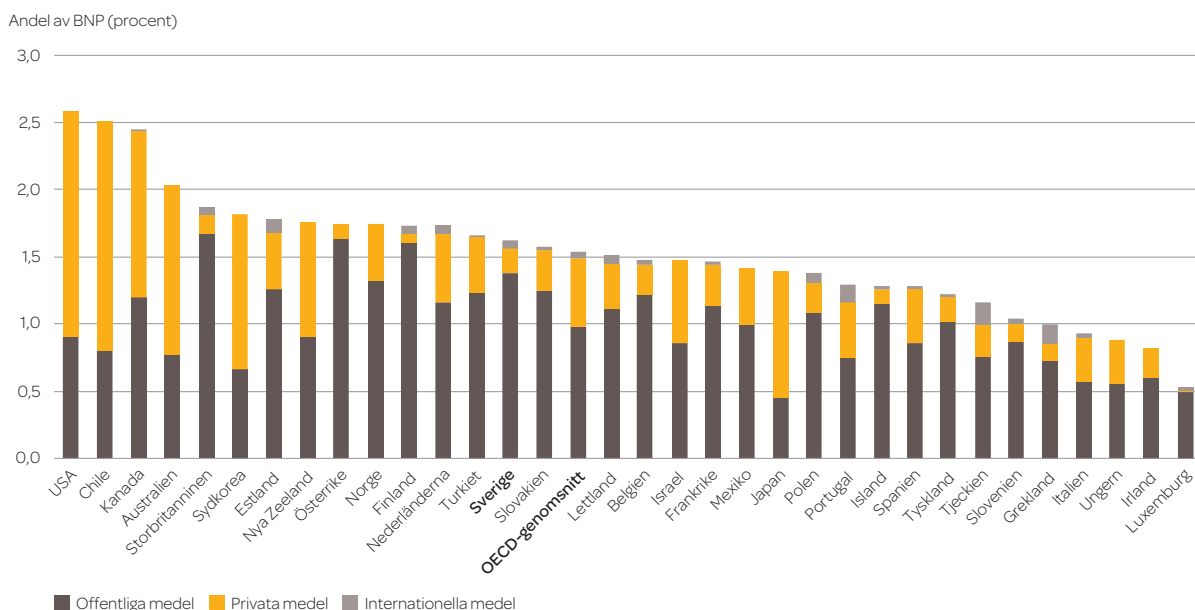
Utbildningsanordnarnas (lärosäten och andra utbildningsanordnare av eftergymnasial utbildning) totala utgifter för eftergymnasial utbildning och forskning motsvarade i genomsnitt 1,5 procent av BNP i OECD-länderna 2015 (se figur 103). I USA, Chile och Kanada var utgifterna högst, omkring 2,5 procent av BNP, medan Luxemburg hade de lägsta utgifterna i förhållande till sin BNP. Sverige låg strax över genomsnittet med 1,6 procent.

I de flesta länder finansieras utgifterna huvudsakligen av offentliga medel. I de länder som hade högst utgifter i förhållande till BNP var det dock privata medel som stod för merparten av finansieringen. Sammantaget är den privata finansieringen av utbildningsanord-

narnas eftergymnasiala utbildning och forskning i OECD-länderna betydande – omkring en tredjedel 2015. Den privata finansieringen består huvudsakligen av de studieavgifter som studenterna betalar, men i flera länder är också privat finansiering från exempelvis företag och organisationer betydande.

I figur 104 framgår olika finansieringskällors andelar av utbildningsanordnarnas totala utgifter 2015 mer detaljerat. En finansieringskälla är hushållen, det vill säga studenterna och deras föräldrar som betalar studieavgifter och andra avgifter som är förknippade med utbildningen. I genomsnitt för OECD-länderna stod hushållen, det vill säga studenterna, för 22 procent av lärosätenas totala finansiering, men i Storbritannien, Japan, Chile, USA, Sydkorea och Australien var andelen omkring hälften. Dessa länder tillhör också de som har de högsta studieavgifterna (se figur 100). Näringslivets och den privata icke-vinstdrivande sektorns finansiering är också betydande i många länder, exempelvis genom arbetsförlagd utbildning. Det kan dock i vissa fall, exempelvis i Sverige, huvudsakligen röra sig om finansiering av forskning. I genomsnitt för OECD-länderna stod näringslivet och den privata icke-vinstdrivande sektorn för 9 procent av finansieringen 2015.

Figur 103. Utbildningsanordnarnas totala utgifter för eftergymnasial utbildning samt forskning som andel av BNP 2015, per finansieringskälla. Källa: Table C2.2 EAG 2018. Uppgifter saknas för Danmark och Schweiz.

Finansieringen från internationella källor (exempelvis EU) är i de flesta fall marginell (OECD-genomsnittet är 3 procent), men högre i vissa länder, exempelvis Tjeckien, Grekland, Portugal, Estland, Lettland och Polen.

I de flesta länder är det offentliga medel som finansierar den absoluta merparten av lärosätenas verksamhet. Undantagen 2015 var Storbritannien, Japan, Chile, USA, Sydkorea, Australien och Kanada, där studieavgifterna är höga. Högst andel offentlig finansiering hade de nordiska länderna, Österrike och Luxemburg. Sverige har en något lägre andel offentlig finansiering än övriga nordiska länder beroende på att de svenska lärosätenas forskning

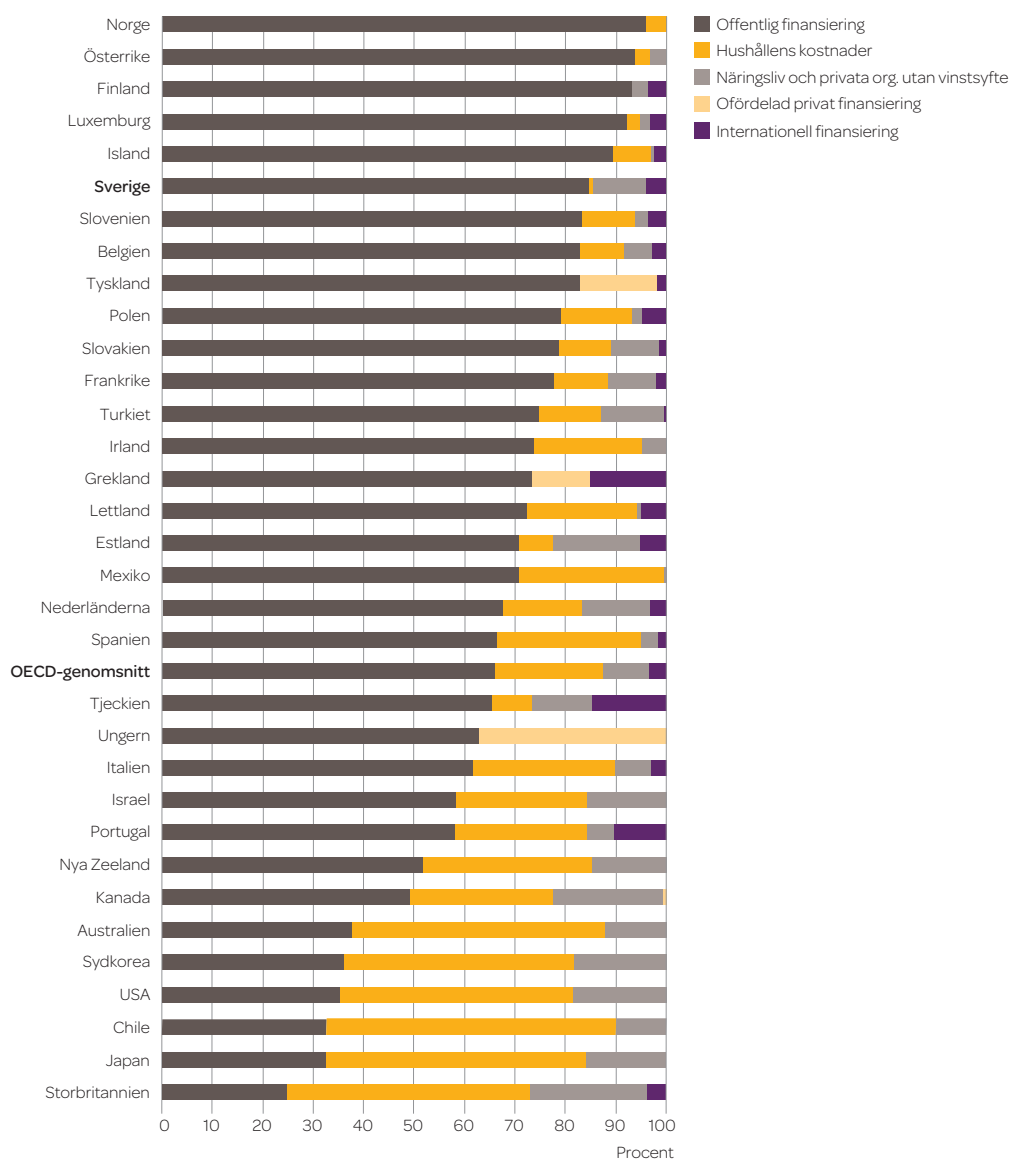
till relativt hög andel finansieras med privata medel. Sverige införde 2011 studieavgifter för inresande studenter från länder utanför EES och Schweiz. De betalande studenterna var inledningsvis få, och trots att antalet ökat snabbt står hushållen fortfarande för endast en marginell andel av de svenska lärosätenas finansiering.

Utbildningsanordnarnas utgifter per student

För att komplettera informationen om lärosätenas och övriga utbildningsanordnarnas utgifter för eftergymnasial utbildning och

Figur 104. Olika finansieringskällors andelar av utbildningsanordnarnas utgifter 2015 i OECD-länderna.

Källa: Table C3.1 i EAG 2018. Uppgifter saknas för Danmark och Schweiz.

forskning i förhållande till BNP, undersöks också utgifterna utslagna per student. Höga utgifter i förhållande till BNP behöver inte innebära höga utgifter per student och vice versa.

Numera finns för de flesta länder uppgifter om hur de totala utgifterna per student fördelas på själva utbildningen (inklusive de kringkostnader som hör till utbildningen), student-service och den forskning som bedrivs inom högskolan. Student-service omfattar lärosätenas kostnader för studentbostäder, matsalar, studenthälsa och liknande och utgör i de flesta länder en marginell del av den totala kostnaden per student. Genomsnittet för OECD-länderna var 4 procent 2015. Den forskning som utbildningsanordnare (främst universitet och högskolor) bedriver utgör en betydligt större andel, i genomsnitt 28 procent av de totala utgifterna per student. Sammantaget avser alltså en betydande del av utbildningsanordnarnas totala utgifter annat än utbildning.

Forskning bedrivs i varierande grad av lärosäten inom i stort sett alla OECD-länder. Sverige är ett av de länder som investerar mest i forskning, och den offentligt finansierade forskningen bedrivs huvudsakligen vid universitet och högskolor. Det innebär att andelen forskning inom högskolan är hög, vilket i sin tur leder till att Sverige tillhör de länder där utbildningsanordnarnas totala utgifter per student är högst (se figur 105). Allra högst är utgifterna per student i Luxemburg, följt av USA, Schweiz och Storbritannien. Men för Schweiz, liksom för Sverige, beror de höga utgifterna till mer än hälften på höga utgifter för forskning. I Luxemburg, USA och Storbritannien är det i stället utgifterna för utbildning som är höga.

Luxemburg, det land som har högst kostnad per student, är ett exempel som visar hur de två måtten som används kompletterar varandra. I förhållande till BNP är utbildningsanordnarnas totala utgifter lägst i Luxemburg (figur 103), medan de alltså är högst utslagna per student. Ett motsatt exempel är Sydkorea, vars avsättningar i förhållande till BNP är relativt höga, medan kostnaden per student är låg. Det tyder på att den eftergymnasiala utbildningen i Sydkorea är omfattande, men resurserna per student är små.

Vi har noterat att kostnader för forskning eller student-service kan utgöra betydande delar av utbildningsanordnarnas totala utgifter. Om man ser till utgifterna för enbart utbildning av de totala utgifterna per student hamnar inte Sverige bland de länder som satsar mest på eftergymnasial utbildning. I Sverige var utbildningsanordnarnas utgifter för själva utbildningen 2015 knappt 11 300 köpkraftsjusterade amerikanska dollar per student, vilket är strax över OECD-genomsnittet. Om man jämför med de nordiska länder som det finns uppgifter om, var kostnaden per student för själva utbildningen högre i Island och Norge än i Sverige, men lägre i Finland.

Det finns många faktorer som påverkar utbildningsanordnarnas kostnader. Som vi har sett påverkar skillnader i hur mycket forskning som bedrivs och i vilken utsträckning studentbostäder och liknande ingår i lärosätenas kostnader. Annat som påverkar, men som inte syns i den internationella statistiken, är huruvida utbildningsanordnarna hyr sina lokaler eller äger dem. Svenska lärosäten hyr sina lokaler och lokalkostnader utgör en betydande del av de totala kostnaderna. År 2018 var andelen drygt 12 procent.

FN:s utbildningsmål

I september 2015 antog FN resolutionen *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Agenda 2030 spänner över alla politikområden och innehåller 17 globala mål för perioden 2016–2030. Agendan sätter mål för att utrota fattigdomen och uppnå hållbar utveckling i dess tre dimensioner: social, ekologisk och ekonomisk.

Mål 4 i Agenda 2030 är att säkerställa en likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla. Liksom övriga mål omfattar mål 4 ett antal delmål som mer konkret uttrycker vad som ska ha uppnåtts 2030. Två av delmålen är särskilt relevanta för utbildning inom högskolan. Delmål 4.3 innebär att senast 2030 säkerställa alla kvinnor och mäns lika tillgång till yrkesutbildning och eftergymnasial utbildning, inklusive högskoleutbildning, av god kvalitet till en över-

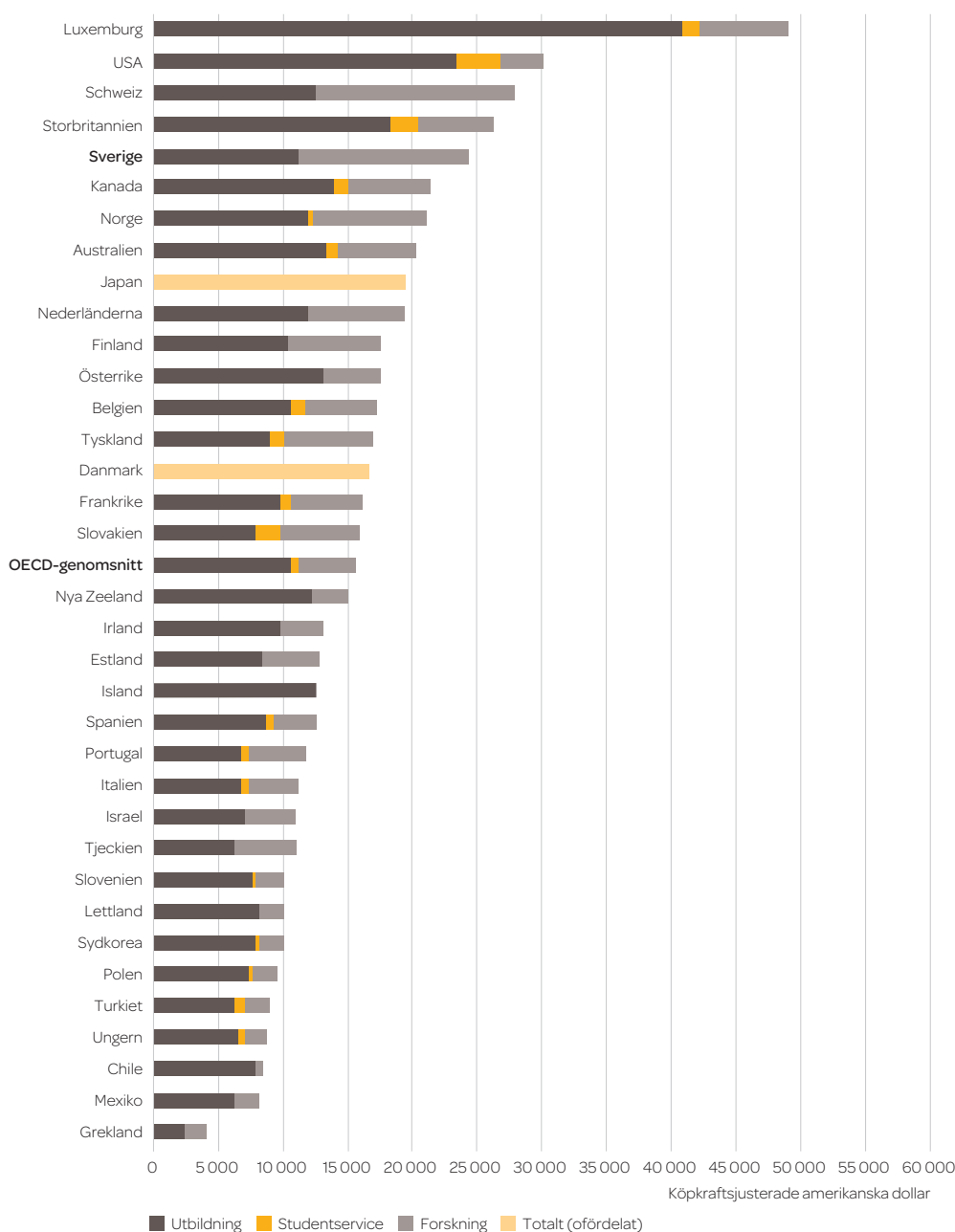
komlig kostnad. Delmål 4.4. innebär att väsentligen öka det antal ungdomar och vuxna som har relevanta färdigheter, däribland tekniska färdigheter och yrkeskunnande, för sysselsättning, anständigt arbete och entreprenörskap.

EU:s indikatorer för att följa upp Agenda 2030

I samband med förhandlingarna av Agenda 2030 påbörjades även en process med att ta

fram ett globalt indikatorramverk för att mäta utvecklingen inom agendans mål och delmål. Regioner och länder uppmanades att med utgångspunkt i det globala ramverket som FN skapade 2017 ta fram relevanta regionala och nationella indikatorer. EU har tagit en aktiv roll för att mäta och rapportera hur väl medlemsländerna når upp till målen för Agenda 2030 och har tagit fram ett antal regional indikatorer. Indikatorerna är i mångt och mycket samstämmiga med EU:s utbildningsmål som upprättades

Figur 105. Lärosätenas totala utgifter per student 2015 uppdelade på utgifter för utbildning, studentstöd respektive forskning, köpkraftsjusterade amerikanska dollar. Källa: Tabell C1.2, Education at a Glance 2018.

i och med EU:s strategi Europa 2020. Nedan redogörs för två av indikatorerna som är kopplade till eftergymnasial utbildning samt en som är kopplad till forskning som ligger under mål 9 i Agenda 2030.

Hög andel eftergymnasialt utbildade i Sverige

En av EU:s indikatorer för att följa upp medlemsländernas arbete mot Agenda 2030 mäter andelen av befolkningen i åldern 30–34 år som har minst två års eftergymnasial utbildning. För Sveriges del omfattar detta högskoleutbildning och utbildning inom ramen för yrkeshögskolan. EU har länge haft ett mål om att 40 procent av EU:s befolkning år 2020 ska ha fullföljt minst två års eftergymnasial utbildning. Andelen har sedan 2002 ökat med nästan 17 procentenheter, och preliminära uppgifter för 2018 visar att EU för första gången nådde upp till målet då drygt 40 procent av EU:s befolkning i åldern 30–34 år hade fullföljt minst två års eftergymnasial utbildning (se figur 106).

Sverige har ett nationellt mål att andelen 30–34-åringar som har minst en tvåårig eftergymnasial utbildning ska vara mellan 45 och 50 procent år 2020. Målets övre intervall uppnåddes redan 2015, och 2018 uppgick andelen eftergymnasialt utbildade i Sverige i åldern 30–34 år till drygt 52 procent. Sveriges utbildningsnivå är därmed betydligt högre än EU-genomsnittet. Redan 2008 hade 42 procent av den yngre befolkningen (30–34 år) i Sverige minst två års eftergymnasial utbildning, och 2018 hade andelen alltså ökat till 52 procent.

EU:s mål för andelen eftergymnasialt utbildade är inte könsuppdelat, men i ett av delmålen för Agenda 2030 ingår att avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet. Det kan därför finnas anledning att titta lite närmare på utvecklingen bland kvinnor respektive män. EU:s utbildningsnivå har ökat påtagligt under det senaste decenniet, men utbildningsnivån skiljer sig betydligt mellan kvinnor och män. År 2017 var andelen som hade minst två års eftergymnasial utbildning för män 35 procent och för kvinnor 45 procent. I Sverige var skillnaden mellan könen större. Av männen hade 44 procent i åldern 30–34 år minst två års eftergymnasial utbildning och av kvinnorna 59 procent.

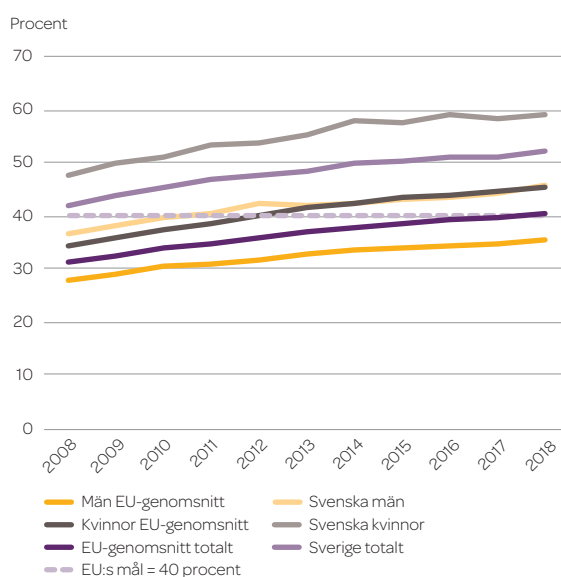
Det är inte bara utbildningsnivån som skiljer sig mellan könen, utan även utvecklingen. År 2008 var visserligen EU-genomsnittet för kvinnornas utbildningsnivå redan högre än männens, men könsskillnaderna var inte lika stora. Då hade 28 procent av männen och drygt 34 procent av kvinnorna minst två års eftergymnasial utbildning, en skillnad på 6 procentenheter. Sedan dess har alltså kvinnornas utbildningsnivå ökat snabbare än männens, och 2018 var könsskillnaden i utbildningsnivå 10 procentenheter (till kvinnornas fördel).

Sysselsättningsgraden ökar inom EU

En annan indikator som EU använder för att följa upp medlemsländernas arbete mot Agenda 2030 är hur stor andel av befolkningen i 20–34 års ålder som är i sysselsättning efter avslutad utbildning. EU har satt som mål att minst 82 procent ska vara sysselsatta tre år efter avslutad utbildning i gymnasieskolan respektive högskola/universitet år 2020.

År 2017, som är det senaste året det finns data för, var EU-genomsnittet drygt 80 procent, det vill säga knappt 2 procentenheter lägre än målet (se figur 107). Sysselsättningsgraden har dock stadigt ökat sedan 2013, och fortsätter den att öka i den

Figur 106. Andel kvinnor respektive män i åldern 30–34 år med minst två års eftergymnasial utbildning för Sverige och EU-genomsnittet, samt EU:s mål och måluppfyllelse (totalt EU-genomsnitt). Källa: Eurostat.

här takten kommer EU nå sitt mål fram till 2020. I Sverige var sysselsättningsgraden högre då 88 procent av befolkningen i åldern 20–34 år var i sysselsättning tre år efter avslutad utbildning och Sverige når därmed upp till EU:s mål med god marginal.

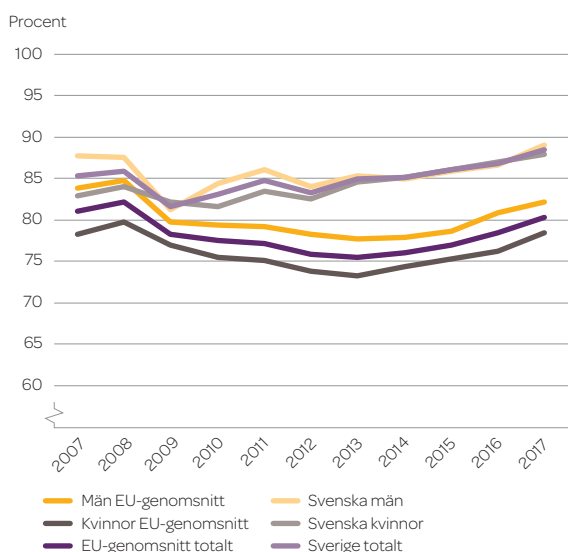
I Sverige är inte skillnaden mellan könen så stor medan skillnaden är något större på totalnivå inom EU. Medan sysselsättningsgraden totalt i EU var drygt 80 procent var andelen för män 82 procent och för kvinnor drygt 78 procent. För Sverige var motsvarande siffror för män 89 procent och för kvinnor 88 procent.

Sverige investerar mycket i FoU

Mål 9 i Agenda 2030 är att bygga upp en motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation. Detta inkluderar offentliga och privata investeringar i forskning och utveckling (FoU).

EU har i flera år haft som mål att 3 procent av EU:s samlade BNP ska investeras i FoU år 2020. Detta är även en indikator som EU använder för att följa upp medlemsländernas arbete mot Agenda 2030.

Figur 107. Sysselsättningsgraden bland kvinnor och män i åldern 20–34 år tre år efter avslutad utbildning i gymnasieskolan respektive högskolan/universitet för Sverige och EU-genomsnittet samt totalt för Sverige och EU. Källa: Eurostat.

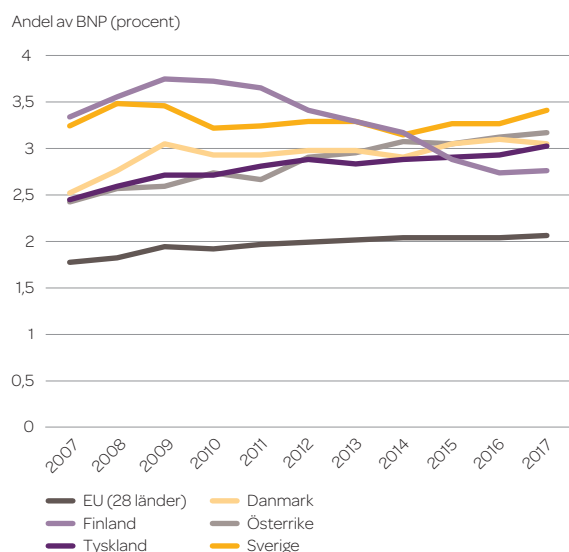

Enligt preliminära uppgifter från Eurostat är EU en bra bit från att nå målet. År 2017 investerades 2,06 procent av EU-ländernas samlade BNP på FoU, och även om andelen ökat något under senare år är ökningen inte tillräcklig för att man ska nå målet år 2020 (se figur 108). Fram till 2012 ökade andelen något, men har därefter stagnerat.

Den långsamma utvecklingen är inte så förvånande eftersom endast 9 av EU:s 28 medlemsländer har satt sina nationella mål till, eller över, EU:s mål på 3 procent. Målsättningen för övriga 18 länder varierar från 0,5 till 2,7 procent. Sverige och Finland har satt sina mål till att 4 procent av BNP ska investeras i FoU, vilka är de två högsta målen för EU:s medlemsländer.

I början av perioden var Finland det land inom EU som investerade mest i FoU, som andel av BNP, men under senare år har Sverige investerat mest – 2017 var andelen 3,4 procent. Det var en liten ökning jämfört med 2016. Under perioden 2007–2017 har Sveriges investeringar i FoU varit stabila och pendlat mellan 3 och 3,5 procent av BNP. Andra EU-länder med höga andelar var Österrike (3,16 procent), Danmark (3,05 procent), Tyskland (3,02 procent) och Finland (2,76 procent). Övriga EU-länders investeringar i FoU varierade mellan 0,5 och 2,5 procent av BNP.

Figur 108. Investeringar i forskning och utveckling (FoU) 2007–2017, som andel av BNP, för de EU-länder som hade högst investeringar i FoU 2017 samt för EU-genomsnittet. Källa: Eurostat.

För den som vill ha fördjupad information
– besök UKÄ:s webbplats.

UKÄ:s årsrapport om universitet och högskolor ger en samlad bild av den svenska högskolesektorn. Årsrapporten tar upp det som har hänt det senaste året, men även långsiktiga tendenser. Här finns också internationella jämförelser.

Årsrapporten baseras på statistik från flera källor. Framför allt utgår statistiken från registeruppgifter om studenter och personal som Statistiska centralbyrån (SCB) samlar in på vårt uppdrag samt ekonomiska uppgifter som vi själva samlar in direkt från högskolorna.

UKÄ bidrar till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar högre utbildning, analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och bevakar studenternas rättssäkerhet.

Läs mer på vår webbplats www.uka.se